DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-7

# ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АСПІРАНТІВ-МИСТЕЦТВОЗНАВЦІВ У НАЦІОНАЛЬНІЙ АКАДЕМІЇ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

**Денисюк О. Ю.**
*кандидат мистецтвознавства, доцент,*
*доцент кафедри теорії та історії мистецтва,*
*Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури*
*м. Київ, Україна*

Підготовка здобувачів ступеня доктора філософії передбачає поєднання дослідницької та освітньої складових. Аспірант має не лише виконати оригінальне наукове дослідження, а й бути готовим до професійної діяльності у закладі вищої освіти: проєктувати зміст навчальних дисциплін, добирати методи викладання, організовувати самостійну роботу студентів, оцінювати результати навчання та представляти складні наукові проблеми різним аудиторіям.

Вимоги до підготовки доктора філософії (PhD) для спеціальності В4 «Образотворче мистецтво та реставрація» регулюються офіційним державним документом – Стандартом вищої освіти зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» [2] в якому серед фахових компетентностей визначено здатність застосовувати сучасні методи викладання мистецьких дисциплін, планувати й реалізовувати освітній процес у вищій школі, а серед результатів навчання – організовувати викладання відповідно до законодавства та стандартів, використовувати сучасні практики й оцінювати результати навчання [2, с. 5–7]. Педагогічна компетентність є не додатковою перевагою випускника аспірантури, а обов'язковою складовою його професійної кваліфікації.

Для аспіранта-мистецтвознавця педагогічна компетентність має виразну фахову специфіку. Викладання історії та теорії мистецтва передбачає роботу з візуальними джерелами, застосування формального, іконографічного, соціокультурного та інших методів аналізу, критичне зіставлення інтерпретацій, а також розуміння механізмів формування мистецького канону й культурної пам'яті. Водночас викладач виконує функції модератора академічної дискусії, автора навчальних текстів, публічного комунікатора та посередника у взаємодії між науковим середовищем, мистецькими інституціями і суспільством.

Освітньо-наукова програма «Теорія та історія мистецтва» за якою провадиться освітня діяльність третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти з підготовки здобувачів ступеня доктора філософії за спеціальністю В4 у Національній академії образотворчого мистецтва і

архітектури орієнтована на підготовку науковця, який володіє сучасними методами мистецтвознавчого дослідження, технологіями пошуку й опрацювання інформації, а також викладацькими, комунікаційними та аналітично-консультативними навичками [1]. Реалізації цього завдання сприяють дисципліни із циклу спеціальної підготовки «Викладання мистецтвознавчих дисциплін у системі вищої освіти» та «Педагогічна практика». Метою цієї публікації є узагальнення досвіду викладання дисципліни «Викладання мистецтвознавчих дисциплін у системі вищої освіти» та визначення основних складових педагогічної компетентності аспіранта-мистецтвознавця.

Першою такою складовою є освітньо-проєктувальна компетентність. Майбутньому викладачеві недостатньо добре знати власну дослідницьку тему. Він повинен розуміти логіку освітньої програми, місце окремої дисципліни у формуванні кваліфікації, взаємозв'язок між компетентностями, програмними результатами навчання, змістом занять і формами оцінювання. Тому в межах дисципліни розглядаються стандарти вищої освіти, навчальні плани, освітні програми та робочі програми навчальних дисциплін. Особлива увага приділяється формулюванню результатів, які можна не лише задекларувати, але й перевірити. Наприклад, результат «знати історію українського мистецтва» є надто широким для окремого модуля, тоді як уміння атрибутувати, порівнювати, інтерпретувати або аргументовано оцінювати конкретний візуальний матеріал дає змогу визначити відповідне завдання і критерії його виконання.

У цьому контексті доцільно застосовувати принцип узгодженого проєктування: очікувані результати навчання визначають зміст і методи роботи, а оцінювання перевіряє саме ті дії, які мав опанувати здобувач. Для аспірантів практичним результатом такого підходу у рамках вивчення дисципліни «Викладання мистецтвознавчих дисциплін у системі вищої освіти» є створення проєкту силабусу навчальної дисципліни або тематичного модуля: формулювання мети, добір візуальних і текстових джерел, визначення результатів навчання, розроблення завдання та критеріїв оцінювання. Така робота змінює позицію аспіранта. Він перестає сприймати навчальну програму як адміністративний документ і починає розуміти її як модель організації пізнавальної діяльності студентів.

Другою складовою є методологічна компетентність. На третьому рівні освіти аспірант поглиблено опановує методи власного дослідження, проте викладацька діяльність вимагає іншого рівня рефлексії: уміння пояснити походження методу, сферу його застосування, обмеження та можливі поєднання з іншими підходами. У навчальному курсі це реалізується через теми, присвячені методології науково-навчальних текстів, візуальній культурі та новітнім напрямам мистецтвознавства.

Третю складову становить комунікативно-риторична компетентність. У мистецтвознавстві наукова аргументація нерозривно пов'язана з умінням описувати візуальний матеріал, керувати увагою аудиторії та переводити зорове спостереження у точне понятєве мовлення. Тому в програмі дисципліни передбачено опрацювання академічного красномовства, психології публічного виступу, форм наукової комунікації, дискусії, полеміки, диспуту та виступу-відгуку. Важливим завданням є подолання двох крайнощів: читання перевантаженого фактами тексту без контакту з аудиторією та ефектної, але недостатньо аргументованої презентації.

Сформовані в межах дисципліни комунікативно-риторичні компетентності аспіранти мають змогу реалізувати під час освітньої компоненти «Педагогічна практика», предметом якої є засвоєння навичок педагогічної роботи у ЗВО III–IV рівнів акредитації. У рамках «Педагогічної практики» аспіранти проводять лекційні заняття з відповідним візуальним супроводом, які надалі аналізуються й обговорюються за такими критеріями: наукова коректність, логіка викладу, відповідність матеріалу заявленій меті, якість роботи із зображеннями, доречність термінології, взаємодія з аудиторією та дотримання визначеного часу. Взаємне рецензування виступів допомагає аспірантам осмислити педагогічну комунікацію з позиції слухача. Така практична складова забезпечує перехід від теоретичного опанування засад академічної комунікації до їх застосування в реальній викладацькій діяльності.

Четверта складова – проєктно-практична. Метод проєктів у викладанні мистецтвознавства поєднує дослідницькі, освітні, комунікаційні та організаційні дії. Підсумковим продуктом може бути концепція університетського курсу, музейного заняття, кураторсько-освітньої програми, цифрової виставки, публічної лекції або циклу матеріалів для певної аудиторії. На відміну від традиційного реферату, проєкт вимагає визначити адресата, проблему, очікуваний результат, ресурси, послідовність реалізації та критерії оцінювання. Він також дає змогу наблизити освітню підготовку до реальних сфер професійної діяльності мистецтвознавця.

П'ята складова запропонованої моделі – культурно-ціннісна. Мистецтвознавчі дисципліни беруть участь у формуванні уявлень про культурну спадщину, національну ідентичність і колективну пам'ять. В умовах повномасштабної війни ця функція особливо актуалізується. Викладач має вміти критично аналізувати візуальні стратегії інформаційного впливу, розрізняти наукову інтерпретацію та ідеологічну маніпуляцію, працювати з травматичною спадщиною, втратами й переміщенням культурних цінностей.

Вагоме місце у формуванні педагогічної компетентності посідає також порівняння українських і зарубіжних практик. Ознайомлення з моделями викладання мистецтвознавства у європейських ЗВО важливе

не для їх прямого копіювання, а для критичної адаптації. Предметом аналізу можуть бути структура курсів, співвідношення лекційної та семінарської роботи, форми співпраці з музеями, способи використання цифрових колекцій, методи оцінювання та організація студентського дослідження.

Окремим викликом є використання цифрових технологій та інструментів штучного інтелекту. Вони розширюють доступ до колекцій, джерел і способів візуалізації матеріалу, але водночас загострюють проблеми достовірності, авторства, академічної доброчесності та контекстуалізації зображень. Педагогічна компетентність аспіранта має включати вміння перевіряти походження цифрового об'єкта, коректно оформлювати його атрибуцію, пояснювати межі автоматизованого аналізу й формулювати завдання, у яких технологія підтримує, а не замінює самостійну інтерпретацію. Це безпосередньо відповідає стандарту, який пов'язує підготовку доктора філософії з використанням новітніх інформаційних і комунікаційних технологій та дотриманням академічної доброчесності [3, с. 5–6].

Власний досвід викладання дисципліни «Викладання мистецтвознавчих дисциплін у системі вищої освіти» дає змогу виокремити низку організаційних особливостей і викликів. Аспіранти мають різний попередній досвід викладацької діяльності: частина з них уже проводила заняття, виступала з лекціями або розробляла власні навчальні курси, тоді як інші вперше стикаються з необхідністю публічно презентувати навчальний матеріал чи розробити окремий навчальний модуль. Відрізняється також тематика їхніх досліджень – від класичного мистецтва та декоративних практик до сучасної візуальної культури. За таких умов доцільно поєднувати спільне теоретичне ядро з індивідуалізованим практичним завданням, пов'язаним із дисертаційною проблематикою здобувача. Наприклад, аспірант розробляє проєкт навчальної дисципліни відповідно до сфери власних наукових інтересів та оформлює його у вигляді силабусу. Це дає змогу використати дослідницьку спеціалізацію здобувача як ресурс, але водночас вимагає трансформувати вузькоспеціалізоване наукове знання у навчальний зміст, адаптований до відповідного рівня освіти й цільової аудиторії.

Отже, педагогічну компетентність аспіранта-мистецтвознавця пропонується розглядати як інтегровану єдність п'яти складових: освітньо-проєктувальної, методологічної, комунікативно-риторичної, проєктно-практичної та культурно-ціннісної. Поєднання дослідницької та педагогічної компетентностей є необхідною умовою підготовки майбутнього викладача-мистецтвознавця. Освітня компонента «Викладання мистецтвознавчих дисциплін у системі вищої освіти» створює умови, за яких аспірант осмислює розширення власної професійної ролі та набуває готовності до практичної викладацької діяльності.

**Література:**

1. Освітньо-наукова програма «Теорія та історія мистецтва». Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури. URL: https://naoma.edu.ua/navchannya/programy-aspirantury/teoriia-ta-istoriia-mystetstva-aspirantura/ (дата звернення: 28.09.2026).
2. Стандарт вищої освіти зі спеціальності 023 «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти: затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 03.07.2024 № 948. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/sites/1/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2024/05.07.2024/023-Obrazotvorche.mystetstvo.dekoratyvne.mystetstvo.%20restavratsiya-doktor.filosofiyi-948.vid.03.07.2024.pdf (дата звернення: 28.09.2026).

DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-668-6-8

## ВИКЛАДАННЯ МОДУЛЯ «ФІЛОСОФІЯ НАУКИ» ЗДОБУВАЧАМ ТРЕТЬОГО РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СТРУКТУРНА МОДЕЛЬ НАУКОВЛЕННЯ

**Діденко Л. В.**
*кандидат філософських наук, доцент,*
*доцент кафедри філософії гуманітарних наук*
*філософського факультету,*
*Київський національний університет імені Тараса Шевченка*
*м. Київ, Україна*

*Засновки.* Третій рівень вищої освіти постає поєднанням освітнього та наукового складників. Набуті раніше компетенції (тобто накопичені знання, сформовані уміння, відточені навички, фахове практикування) здобувачі радше уточнюють та нюансують відповідно до фаху. Підготовка молодшого покоління науковців зорієнтована не тільки на «фіксований» (у документах) висновок щодо «спроможності бути науковцем», але й на постійне презентування здобувачем результатів свого науковлення через участь у фахових наукових заходах (конференціях, симпозіумах, семінарах), публікування досліджень, долученість до наукових товариств, а також формування наукового портфоліо для впізнаваності у науковій спільноті.

*Проблематизування* полягає у самому науковленні в межах третього рівня вищої освіти. Необхідно розмежувати й розтлумачити: 1) сутність конструкту «науковлення»; 2) спосіб його розгортання. Конструкт «науковлення», з одного боку, первинно можна розуміти як